

## Tekstit, kontekstit ja poikittaiskatse mediahistorian kohtaupaikalla

Lehdistöhistorian tutkimustraditioita avaavassa väitöskirjassaan Kaija Vuorio toteaa oman tutkijanuransa alussa 1970-luvulla sanomalehdistön poliittisen funktion korostuneen. Hän kirjoittaa puoluelehti-paradigman ohjanneen lehdistöhistoriallisen tutkimuksen ajattelua ja vieneen mukanaan, koska suomalainen päivälehdistö koostui puoluelehdistä ja äänenkannattajan piirteitä säilyi niissä vuosituhannen lopulle saakka.<sup>1</sup>

Tutkija-aikalaisena ja paradigman yhden version vahvistamiseen osallisena tunnistan Vuorion toteaman seikan. Hänen aloittaessaan 1970-luvulla lehdistöhistorian tutkimustilannetta ja lähtökohtia hallitsi ”aate- ja opiniohistoriallinen”, mielipidekirjoituksia materiaalina pitänyt näkökulma. Itse olin vuosikymmenen lopulta alkaen vahvistamassa lehdistön taustasidonnaisuutta korostavaa ”puoluelehdistöparadigmaa” ja tukeuduin paitsi suomalaisen sanomalehdistön historialliseen todellisuuteen, myös paljolti samanlaista todellisuutta tulkinneeseen pohjoismaiseen tutkimukseen. Väitöskirjani maalaisliiton sanomalehdistön synnystä ja asemasta puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla oli ohjelmallinen siinä suhteessa, että haastoin sisällön erittelyn ja pyrin rakentamaan ja perustelemaan tutkimusnäkökulman, joka selittää sanomalehden sisältöä sen (puoluelehti)taustasta käsin. Tutkimuksen ytimen nostin otsikkoon: Puolueen aset.<sup>2</sup>

Edellä kirjoitettu nostaa esiin sen, että mediahistoriaksi nykyään kutsuttavan tutkimuksen lähestymistapojen painopiste on vaihdellut ajan myötä. Mediahistorialliseksi katsottavan tutkimuksen pääasiallinen institutionaalinen alusta on niin ikään vaihtunut, ja sillä on ollut vaikutuksensa tutkimukseen. Tässä artikkelissa tehdään karkea hahmotus tuosta suomalaisen mediahistoriallisen tutkimuksen historiallisesta muutoksesta.

Laajemmassa katsannossa paradigmoissa ja niiden muutoksissa on kyse siitä (historian) tutkimuksen yleisestä totuudesta, että tutkijan oma aika vaikuttaa niihin kysymyksiin, jotka hän menneisyydelle esittää; omalle ajallehan mennyttä tehdään ymmärrettäväksi, ja kysymyksiä esitetään aina jostakin näkökulmasta.

Aikoinaan tavattiin luonnehtia joukkoviestinnän tutkimusta tienristeysmetaforalla. Risteykseen johtaa monta tietä, sinne tullaan usean tieteenalan ja tutkimustradition suunnasta, repuissa on erilaisia välinearsenaalia, ja ajan myötä risteyksen tienoille alkaa kerääntyä tutkimusta, jolla on niin paljon yhteistä identiteettiä, että sitä voidaan ruveta kutsumaan jollakin yhteisellä nimellä. Tutkimusalan identiteetin perustana pidetään usein yhteistä metodologiaa,<sup>3</sup> jos kohta median laajan kentän historiallisesta tutkimuksesta puhuttaessa yhteisen metodologian vaatimus voi olla ylimitoitettu, ja vahingollinenkin. Risteyksalueella parveilevilla on jotain yhteistä, mutta myös sinne johtavat tiet säilyvät, joskaan eivät koskaan samanlaisina, sillä kaikki tieteenalat muuttuvat, kutsutaan sitä sitten kehitykseksi tai joksikin muuksi.

Vuorion 1970-luvun alussa havaitsemaa ”aate- ja opiniohistoriaa” voi sanoa siihenastisen lehdistöhistoriallisen tutkimuksen pitkäksi linjaksi. Hän toteaa, että lehdistöön kohdistunutta historian tutkimusta tehtiin ensi vaiheessa aatehistorian ja kirjallisuushistorian perinteestä ja että kyseessä oli suoranainen 1800-luvun historian tulkintaa rakentava kansallinen projekti.<sup>4</sup> Kirjojen nimissäkin oli monesti puhe ”lehdistöstämme”. 1950-luvun loppuun mennessä ilmestyi kirjallisuus- ja historia-aineissa kymmenkunta väitös- tai muuta kirjaa,<sup>5</sup> joita voi pitää lehdistöhistoriallisina.

## Historia-aineista viestintäaineisiin

Enemmälti mediahistoriallisiksi tulkittavissa olevia väitöskirjoja alkoi ilmestyä 1960-luvun puolimaista alkaen. Suomessa vuosina 1961–2011 ilmestyneet väitökset on koottu taulukkoon 1, sillä yksi oikotie arvioida mediahistoriallisen kiinnostuksen laajuutta ja sijaintipaikkoja on tarkastella korkeimpia opinnäytteitä. Useasta syystä taulukko on kuitenkin vain suuntaa-antava. On korostettava, että tässä tarkastellaan vain väitöskirjoja, jolloin sivuun jää opinnäytegenren ulkopuolinen

tutkimus. Lehtitalot ovat teettäneet oman lehensä historioita, joiden tutkimukselliset ambitiot vaihtelevat mutta joista monet ovat otteeltaan akateemisessakin mielessä tieteellisiä. Myös muutamia alueellisia lehdistöhistorioita on tehty. Yleisradio on teettänyt useitakin historia-teoksia, mutta kaupallisen television historiasta on vähemmän tutkimusta.<sup>6</sup> Väitöskirjojen lisäksi tässä artikkelissa viitataan muutamaiin ei-väitöskirjoihin.

Väitökset on pääasiassa koottu valittujen viestintäaineiden ja historian laitosten ja oppiaineiden verkkosivujen opinnäyteluetteloista, ja verkkosivujen laatu vaihtelee suuresti. Aukkoja olen koettanut paikata tukeutuen Kaija Vuorion väitöskirjan kirjallisuusluetteloon ja omaan muistiini; lisäksi sain vinkkejä esilukijoilta. Jotain on silti voinut jäädä pois.

Vakavampi ongelma on metodinen: rikon sisällönerittelyn perussääntöä jättämällä tarkasti määrittelemättä, mikä voi kuulua luokkaan ”mediahistoriallinen” ja mikä ei. ”Median” olen kuitenkin ymmärtänyt uutis- ja ajankohtaisvälineitä eli lehdistöä, radiota ja televisiota laueammin siten, että mukaan on mahtunut myös joitakin elokuvahistoriallisia ja kirjallisuutta koskevia töitä, jos kohta kirjallisuus ja elokuva ovat niin vakiintuneita omia tutkimusalueitaan, että jätän ne tässä ”mediahistorian” reunoille. Tietokonetta ja eritoten sen vastaanottoa koskevan (kulttuuri)historioidinnin sitä vastoin lopulta sisällytin mukaan, sillä tietokone on perustavanlaatuisesti vaikuttanut ”median” käsitteeseen. Myös median toiminnan edellytykset ovat myös kelvanneet: sensuuria ja sananvapautta koskevat tutkimukset ovat tässä mediahistoriaa. Erityistä metodista horjuntaa kuitenkin aiheuttaa se, että jotkut kirjat tunnen hyvin, mutta joissakin tapauksissa kirja on taulukossa vain nimensä perusteella. En siis ole selannut saati lukenut kaikkia noita väitöskirjoja varmistaakseni, että ne todella ovat ”mediahistoriallisia” kuvailemassani kohtalaisen väljässä mielessä – siis että kohteena on laajasti ottaen joukkoviestintä, liikutaan menneisyydessä (joka saa olla aivan lähimenneisyyttäkin), ja tutkittavana on ”historiallinen” ilmiö, jota ainakin osin tarkastellaan ajassa tapahtuvana muutoksena. Monien materiaalien ja menetelmien käyttö usein auttaa tutkimusta käymään historiallisesta.

	1961-70	1971-80	1981-90	1991-2000	2001-11	Yht.
TaY tiedotusoppi	Nuutinen 66 Salmelin 67	Teikari 73		Hurri 93 Ylönen 95 Hellman 99	Pietiläinen 02 Elfving 08 Saarenmaa 10 Lehtisalo 11 Keinonen 11	11
JY journalistiikka				Mervola 95 Virtapohja 98	Uskali 03 Seppälä 03 Holmberg 04 Lehto 06 Mäkilä 07 Ruusunen 08 Pietilä 08	9
HY viestintä				Rantanen 91 Pantti 00	Kempainen 01 Töyry 05	4
TY mediatutkimus				Laine 99	Koivunen A. 03 Pajala 06	3
TaY historia		Sinkko 76 Kaukiainen 77		Nenonen 99		3
JY Suomen h. JY yleinen h.	Kulha 69	Tiainen 71 Hokkanen 75	Manninen 82 Haikala 85		Vuorio 09	6
HY Suomen (ja Pohjoismaiden) h.			Leino-Kaukiainen 84 Keränen 84 Vihavainen 88 Rusi 82	Landgrén 95		10
HY yleinen h. HY poliittinen h.	Hyvämäki 64 Marandi 64 Eskola 65			Sedergren 99		
HY yhteiskuntah.					Kortti 03	
TY Suomen h.		Perko 71 Salminen 76	Salokangas 82			18
TY yleinen h.		Julkunen 75	Pilli 82 Immonen 87	Saarikoski 04 Koivunen L. 06		
TY kulttuurih.				Kallioniemi 98	Mäkelä 02 Suominen 03 Oinonen 04 Parikka 07 Lindberg 08 Huhtamo 08 Paju 08 Piike 09	
TY poliittinen h.					Railo 11	
OY historia			Fält 82	Suistola 94 Perälä 98	Lohi 03 Wunsch 04	5
AA historia	Jungar 69					1
	7	8	10	16	29	70

Taulukko 1. Mediahistorialliset väitöskirjat viestintäaineiden ja historian laitoksilla 1961-2011.

Varsinaisen tarkoituksensa taulukko kuitenkin kaikkine puutteineen täyttää: se näyttää muutoksia ajassa ja osoittaa tutkimuskasauksia, joiden selittäminen edellyttää taulukon ulkopuolista tietoa.

Ensimmäinen havainto on, että 1990-luvulle saakka mediahistoriallista tutkimusta tehtiin lähes kauttaaltaan vain historian laitoksilla; Tampereen tiedotusopin kolme varhaista väitöstä ovat poikkeuksia. 1990-luvun alusta eteenpäin taas mediahistoriallisia ominaisuuksia omaava tutkimus on lisääntynyt viestinnän laitoksilla ja taantunut historian laitoksilla. Vuosien 1961–90 luvut ovat historian hyväksi 22–3, mutta vuosien 1991–2011 viestintäaineille 21–24.

Paljon voi selittää professoreiden suuntautuneisuudella. Helsingin poliittisen historian kolme varhaista väitöstä (Hyvämäki 1964, Marandi 1964, Eskola 1965) selittyvät osaltaan sillä, että julkisuuden ilmiöt kiinnostivat professori L. A. Puntilaa. Noista kolmesta apulaisprofessoriksi Tampereen yleiseen historiaan päätyneen Seikko Eskolan vaikutusta taas lienee sen oppiaineen kahden väitöskirjan (Sinkko 1976, Kaukiainen 1977) takana. Jyväskylän yleisen historian kolmen väitöksen (Tiainen 1971, Hokkanen 1975, Haikala 1985) taustalla on professori Aira Kemiläisen aatehistoriallinen harrastuneisuus. Oulun yliopistossa Olavi K. Fält väitteli (1982) mediahistoriallisella aiheella ja on sittemmin toiminut siellä yleisen historian (apulais)professorina.

Professori Päiviö Tommilan oppilaiden tuotoksia ovat kolme Turun Suomen historiassa tehtyä väitöskirjaa (Perko 1971, Salminen 1976, Salokangas 1982) ja kaksi Helsingin Suomen historian väitöstä (Leino-Kaukiainen 1984, Keränen 1984) sekä Tommilan suuren lehdistöhistoriaprojektin kautta myös Helsingin ruotsinkielisen historian väitös (Landgrén 1995). Tommilan projektin tutkijoita oli myös parikymmentä vuotta hankkeen päättymisen jälkeen Jyväskylän Suomen historiassa väitellyt Kaija Vuorio (2009).

Jyväskylän journalistiikan töiden mediahistorialliset ominaisuudet selittyvät ainakin osittain allekirjoittaneen toiminnalla oppiaineen ensimmäisenä vakituksena professorina vuodesta 1989, ja taustani vuoksi mukaan tulee Tommilan välillistä vaikutusta. En tosin ole erityisesti historiallisia aiheita tuputtanut, vaan enemmän lienee ollut kyse siitä, että historiallisen näkökulman hyödyllisyys vähintäänkin kokonaisuuden osana on luontevasti tullut esille suunnittelu- ja ohjauskeskuste-

luissa. Joka tapauksessa oppiaineen (vuoden 2011 loppuun mennessä) 22 väitöskirjasta yhdeksän luen taulukossa vähintään joiltakin olennaisilta osin mediahistoriallisiksi.

Tampereen tiedotusopissa on 1990- ja 2000-luvuilta kahdeksan mediahistorian alaan tässä luettua väitöskirjaa, mutta tämä runsaus se liittyy enemmän laitoksen suuruudella ja monipuolisuudella kuin sillä, että historiallista tutkimusta olisi varsinaisesti priorisoitu. Helsingin viestinnän historiaan vivahtavat väitöskirjat lienee tulkittava tekijöitensä yksilösuorituksiksi; ainakaan kukaan laitoksen professoreista (ennen Hannu Niemistä) ei ole ollut historiaan päin kallellaan.

2000-luvun suuri nousija Jyväskylän journalistiikan ohella on Turun kulttuurihistoria saman laitoksen yleisen historian tukemana. Kulttuurihistorian professoreista ainakin Hannu Salmi ja Kari Immonen ovat mediaan(kin) suuntautuneita. Osin kyse on siitä, että tietokone on tullut ikään, jossa siitä on tullut (media)historiallisen tutkimuksen kohde<sup>7</sup>.

### Kuinka asiat "olivat" vai miltä asiat "näyttivät"?

Ranken "wie es eigentlich gewesen ist" on fundamentalistisesti ymmärrettyinä toisinaan johtanut ajatteluun, että tutkimuskohteesta olisi olemassa jokin tulkinnasta vapaa yksi ainoa totuus, joka sitten liikuttaa asianmukaista lähdekritiikkiä harjoittavan tutkijan kynää. "Totuuden" etsintä on sinänsä kaikelle tieteelliselle tutkimukselle ominainen pyrkimys, mutta yleensä "totuutta" ei pidetä kiveen hakattuna, vaan perusteltuna ja koeteltuna tulkintana, joka voi muuttua. Koska historian tutkimus on menneisyyden jäänteisiin, lähteisiin, nojaava tieteenala, ja kun lähteet ovat jälkiä asioista, jotka "olivat", sitä on kiinnostanut asioiden "oikea" laita. On pitänyt poistaa epätosi, jolloin jäljelle on jäänyt vain tosi.

Sanomalehteen kymmeninä tuhansina kappaleina painettu toimittajan kirjoittama, haastatteluihin perustuva uutinen ei toisen käden tietona ole ollut arvokas, jos kohta se on haastanut epätoden siivoamiseen. Hieman epäloogisesti taas käräjäkirjurin tuomiokirjan ainoaan kappaleeseen hankalasti luettavalla käsialalla raapustamat esitykset todistajien lausunnoista ovat olleet paljon todempia, tai ainakin arvokkaampia.

On ymmärrettävää, että varhaisia lehdistöntutkijoita kiinnosti lehdistön lähdearvo. Kiinnostus ei silti varsinaisesti suuntautunut sen ymmärtämiseen, miten lehdistö instituutiona toimi. Käytännössä tutkimuksissa oli paljon lehdistön sisällön systemaattista järjestämistä ja kuvailua. Jo siksikin, että ensimmäiset suomalaiset lehdistöhistorioitsijat olivat usein kirjallisuus- ja aatehistoriaaustaisia, heidän tutkimustensa keskiössä oli sisältö, kuten ruotsinkielisen kansallisuusidentiteetin ilmeneminen (Mörne 1916) tai Päivälehdessä politiikka (Rytkönen 1940–49). Myös jotain lehteä koskevissa kokonaisesityksissä (Otava 1931, Kauppinen 1952 ja 1955, Suova 1952, Kohtamäki 1959) sisällön kuvaaminen oli pääosassa, ja teksteistä kirjoittamalla rakennettiin itsekin kansakuntaa.<sup>8</sup>

Mielipidesisältö oli se osa sanomalehteä, joka kiinnosti myös historiaaustaisia 1960-luvun väitöskirjantekijöitä, oli oppiaineena poliittinen historia (Hyvämäki 1964, Marandi 1964, Eskola 1965) tai muu historia-aine (Kulha 1969, Jungar 1969, Perko 1971). Erityistä ainakin eräissä 1960-luvun tutkimuksissa oli systemaattisista yhteiskuntatieteistä tulleen lasswellilaisen sisällönerittelyn vaikutus; sisältöä järjestettiin luokkiin ja saatiin – jos niin haluttiin – numeroina ja kuvioina ilmaistavia tuloksia.

On paradoksaalista että – niin historiatieteelle ominaista kuin ”kaikkien” relevanttien seikkojen huomioonottaminen onkin – lehdistöhistorian tutkimusotetta kuitenkin laajensi tiedotusopissa väitellyt Pentti Salmelin (1967) tutkimuksellaan Suomen varhaisesta työväenlehdistöstä ja sen kontekstista.

Media on olemassa tuottaakseen sisältöjä ihmisille, nykyään myös toimiakseen alustana, jolle ihmiset voivat itse tuottaa sisältöjä toisilleen. Silti, vaikka sisällöt ja niiden käytetyksi tuleminen on keskeistä, kannattaa tutkijan tiedostaa prosessin koko ketju tai kehä. Voidaan yhä ajatella, että on tekijä, on teos ja on teoksen käyttö, ja että tekijällä on jokin käsitys käytöstä ja käyttäjistä, ja että tuolla käsityksellä on jokin vaikutus siihen, millaisia teoksia tekijä käyttäjille tarjoaa, ja sillä mitä tekijä tarjoaa ja käyttäjä käyttää, on jokin merkitys käyttäjälle tai suorastaan vaikutus häneen.

Median toiminnan varsinainen peruste, sisältö yleisölle, johtaa tutkimaan, miltä asiat mediateksteissä ”näyttivät”, millaisena ne maailman

kuvasivat. Kiinnostus siihen, miten media toimii, taas suuntaa katsetta siihen, mitä tapahtuu ennen tekstejä ja niiden ympärillä: kyse on mediasta instituutiona. Karkea yleistys voisi olla, että historian tutkijataustalta on oltu alttiimpia tarkastelemaan instituutiota, yhteiskuntatieteelliseltä tai kirjallisuudentutkimuksen taustalta taas tekstejä. Toki ns. kielellinen käänne on 1970-luvulta lähtien vaikuttanut kaikilla humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla, mutta yhteiskuntatieteellinen mediatutkimus on yksi niistä aloista, joilla sen avaamat näkökulmat ovat nousseet suorastaan hegemoniseen asemaan. Sitä ennen yhteiskuntatieteiden vaikutus näkyi historian tutkijoiden töissä lähinnä määrällisenä sisällön erittelynä ja sitä seuraavana laadullisena analyysinä. Perinteistä historiallista kuvailua puolestaan usein kutsuttiin historiallis-kvalitatiiviseksi menetelmäksi.

Vuosina 1984–91 ilmestyneen 10-osaisen Suomen lehdistön historia -sarjan (SLH) tausta-ajatukset kehittyivät suunnitelmien eri ikäkerrostumissa 1970-luvun puolivälistä alkaen, mutta niistä kehkeytynyt perusajatus voidaan tiivistää Päiviö Tommilan kirjoituksista 1982 kootun niteen otsikkoon ”Taustasidonnaisuus ja maailmankuva – lehdistöhistorian tutkimusongelmia”<sup>9</sup>. Taustasidonnaisuus viittasi instituutioon ja sen kiinnikkeisiin muuhun yhteiskuntaan, käytännössä varsinkin poliittisiin puolueisiin. Maailmankuva viittasi lehdistön sisältöön, niin mielipideaineeseen kuin uutisiin, ja sisällön tutkimuksen menetelmät olivat sekä määrällistä lajittelua että laadullista kuvailua.

Jälkiviisaasti arvioiden yksi lehdistöprojektin heikoista kohdista oli se, ettei meillä keskeisillä suuntaajilla ollut kunnan tuntumaa journalistiseen työhön. Olimme lehdistöhistorioitsijoita, mutta emme journalismihistorioitsijoita, jos kohta toimitustyön differentioitumiskehityksestä väitöskirjan<sup>10</sup> tehnyt Esko Keränen oli ammattitoimittaja, ja yhden sanomalehdistön historian kronologisista jaksoista kirjoittanut Esko Salminen sekä nykyaikajakson kirjoittanut Pertti Hemánus entisiä toimittajia ja silloisia alan professoreita. Suomalaisen journalismihistoriallisen tutkimuksen perusteosta jouduttiin odottamaan vuoteen 2008, jolloin Jyrki Pietilä väitöskirjassaan<sup>11</sup> analysoi keskeisten juttugenrejen kehityshistorian ensimmäisestä Suomessa ilmestyneestä sanomalehdestä (1771) vuosituhannen vaihteeseen. Suomalaisen sanomalehdistön ulkoasulle, journalismin osa sekin, saman oli tehnyt



Pekka Mervola väitöskirjassaan<sup>12</sup> runsasta vuosikymmentä aiemmin.

Olen muistavinani, että suuren lehdistöprojektin alkuvaiheen seminaareissa eniten toimitustyöstä olisi puhunut professori Patrick Bruun, entinen ammattijournalisti, tieteilijänä antiikintutkija. Muistikuvaa vahvistaa Bruunin artikkeli ”Redaktioner och pressanalys”, jossa hän nimenomaan perää määrällisen sisällönerittelyn harjoittajilta toimitustyön tuntemusta: ”Valitettavasti tämän tyyppiset tutkimukset osoittavat hämmästyttävää lehtien työtapojen ja -olosuhteiden tuntemuksen puutetta. Moniaita kertoja joutuu toteamaan, että määrällinen analyysi on paljastanut kiinnostavia kysymyksiä ilman että niitä kuitenkaan on otettu tutkimuksen ja analyysin kohteeksi.” Sekä: ”Avain lehden syvempään ymmärtämiseen mielipiteenmuodostajana ja uutisvälittäjänä on yksittäisen lehden toimitusorganisaation tuntemus, omistajan ja toimituksen suhteesta toimituksellisiin rutiineihin, työnjakoon sekä yhtenäisyyteen ja/tai konflikteihin.”<sup>13</sup> Bruunin artikkelin johtava ajatus onkin juuri se, että sanomalehden sisältöä kuvaavien numeroiden tulkitsemiseen tutkimustulokseksi saakka tarvitaan ymmärrys siitä, miten ja millaisten voimien ristipaineissa lehden toimitus työskentelee.

Svenska litteratursällskapet i Finland suunnitteli 1970-luvulla Suomen ruotsinkielisen lehdistön historian kirjoittamista, mutta resurssiyistä ja siksi, että suomenkielinen projekti joka tapauksessa kattaisi myös ruotsinkielisen lehdistön, hanke supistui rajatumpaan toimeksiantoon, jossa tekijä, kirjallisuuden dosentti Clas Zilliacus, sai vapauden keskittyä häntä itseään kiinnostaviin lehdistöhistorian aspektihin. Lehdistön ”syntykautta” 1800-luvulla luotaava tulos<sup>14</sup> ei ehkä ollut Bruunin peräänkuuluttamalla tavalla toimitustyökeskeinen, mutta suomenkielistä hanketta teoriatietoisempi se oli. Esimerkiksi Jürgen Habermasin *Strukturwandel der Öffentlichkeit* oli kulunut tekijöiden käsissä, ja esipuheessa Zilliacus ja toinen kirjoittaja, Henrik Knif, totesivat teoksensa olevan paitsi ”lehdistöhistoriaa” julkisuuden tutkimuksena myös ”mediahistoriaa”: lehdistö on väline, medium, mutta sillä itsellään on hallussaan toinen väline, julkisuus<sup>15</sup>.

Mediatekstit kertovat siitä, mikä ”on”, mutta näyttävät sen jossain valossa, jostain näkökulmasta, jossain tulkintakehyksessä. Niinpä tekstin taustakaan ei ole yhdentekevää.

## Tekstianalyysia, mutta ei pelkästään

Edellä mainittuun kielelliseen käännteeseen liittyy diskurssianalyysi, joka 1990-luvun mittaan pääsi ainakin tiedotusopin ja journalistiikan opinnäytteiden tutkimusmenetelmänä hyvin vahvaan asemaan. Alan ehkä suurimman gurun Norman Faircloughin *Miten media puhuu*<sup>16</sup> ilmestyi suomeksi vuonna 1997, vain pari vuotta alkuteoksen jälkeen. Toki Tampereen tiedotusopissa esimerkiksi Veikko Pietilä ja Seija Ridell olivat kehittäneet brittiläisestä kulttuurintutkimuksesta vaikutteita ottaneita tutkimusnäkökulmia ja diskurssianalyysia oli harjoitettu, ja Fairclough-suomennos liittyy tähän samaan aaltoon.

Diskurssit ovat teksteissä, mutta Faircloughin ohjelma ei kuitenkaan rajoitu pelkkään tekstianalyysiin. Hän tiivistää analyysin tavoitteet kahdeksan kohdan listaan, mutta toteaa, että ”tietenkään” yhdessä teoksessa ei voi toteuttaa ohjelman kaikkia kohtia. Listan kärkeen Fairclough asettaa sen, ”kuinka mittavat muutokset yhteiskunnassa ja kulttuurissa näkyvät tiedotusvälineiden muuttuvissa diskursiivisissa käytännöissä”, ja myöhemmin hän toteaa, että ”tekstianalyysia tulisi täydentää tekstin tuotannon ja kulutuksen käytäntöjen analyysillä”, sekä että ”tekstien ja käytäntöjen analyysi tulisi kytkeä yhteiskunnalliseen kontekstiin analysoimalla tiedotusvälineiden yhteiskunnallisia ja kulttuurisia käytäntöjä, joihin sisältyvät mm. valtasuhteet ja ideologiat”. Viimeisenä kohtana on, että ”tekstien ja yhteiskunnan/kulttuurin välinen suhde tulee ymmärtää dialektiseksi. Tekstit muodostuvat sosiokulttuurisesti, mutta ne myös muotoilevat yhteiskuntaa ja kulttuuria tavoilla, jotka voivat olla uutta luovia yhtä hyvin kuin uusintaviakin”.<sup>17</sup> Toki kahdeksan kohdan ohjelmassa puhutaan pääasiassa teksteistä, mutta nuo siteeratut kohdat avaavat ovia pitkälle tutkittavien tekstien ulkopuolelle, konteksteihin, eikä pelkästään ”kanssatekstien” merkityksessä vaan myös tuotantoympäristön merkityksessä aina yhteiskunnalliseen kehykseen saakka.

”Mittavat muutokset yhteiskunnassa ja kulttuurissa” vaativat tutkimuksen tulkintaa noustakseen arkihavaintojen yläpuolelle, eivätkä liioin ”tekstin tuotannon käytännöt” aukea, jollei tutki yksittäistä välinettä tai koko mediaa instituutiona, ja ”kulutuksen käytäntöjen” analyysi vie tutkijan yleisöjen pariin. Ja mukana kulkevat koko ajan tekstit.

## Sukupolvimetafora

On hyödyllistä tarttua Faircloughin varaukseen, että ”tietenkään” yhteen tutkimukseen eivät kaikki mahdolliset näkökulmat mahdu. Näin on: rajattava on, ja rajaamisen väline on kysymyksenasettelu. Samalla on myös priorisoitava mahdollisten näkökulmien välillä. Itse olen suorastaan ohjelmallisesti edustanut sitä kantaa, että ensin on ymmärrettävä taustat, jotta voi ymmärtää sisältöjä.

Näin ensin jotta noin sitten -lähtökohta sai minut Yleisradion historian alussa käyttämään sukupolvimetafora, jonka lainasin BBC:n radion sosiaalhistoriasta kirjoittaneelta Paddy Scannellilta<sup>18</sup>. Näin kirjoitin: ”... teen suomalaisittain katsoen ensimmäisen polven yleisradiohistoriaa: Keskittymällä instituutioon ja sen toiminnan ehtoihin luon pohjaa tuleville tutkijoille, joiden kiinnostuksen kohteena ovat ohjelmat.”<sup>19</sup>

Ilmaisemani tavoite on joissakin tutkimuksissa toteutunut. Esimerkiksi Ville Perna pystyi tutkimuksessaan Yleisradion tv-uutisten historiasta<sup>20</sup> paljossa tukeutumaan ”institutionaaliseen” historiaani, samoin Heidi Keinonen väitöskirjassaan<sup>21</sup> Yleisradion ulkopuolisen ja/tai kaupallisen television merkityksistä suomalaisessa televisiokulttuurissa. Paavo Oinonen on väitöskirjassaan<sup>22</sup> rekisteröinyt korostukseni, että pelkkä instituutionäkökulma ei riitä ja että Yleisradion ja yhteiskunnan suhde lähtökohtana tekee tutkimuksesta synteettistä mediahistoriaa ja että pistot ohjelmiin vievät kohti toisen polven historiointia. Oinonen myös viittaa Ruotsin yleisradion kulttuuri- ja viihdeohjelmien historian kirjoittaneen Dag Nordmarkin huomioon, että instituutiohistoriointi helposti lankeaa etsimään selitykset vain yhtiön omasta toiminnasta. Yleisradion vanhempia historiateoksia Oinonen luonnehtii tällaisiksi ensimmäisen polven töiksi.

Sukupolvimetaforan ongelma on, että se helposti johtaa arvottavaan ajatteluun. Koska edistys edistyy, uusi on parempi kuin vanha. Koska kehitys kehittyy, toisiaan seuraavat sukupolvet ovat aina vain viisaampia, onhan tietokoneen käyttöjärjestelmän tai kirjoitusohjelman uusi versiokin yleensä monipuolisempi kuin edellinen. Itse ajattelen mieluummin, että eri tarpeisiin on erilaisia tarkoituksenmukaisia lähestymistapoja. Institutionaalinen historiointi, kutsutaan sitä sitten vaikka ensimmäiseksi sukupolveksi, tuottaa yhdenlaista tietoa yhdestä

näkökulmasta, ja sisältöä ja sen käyttöä analysoiva tutkimus toisenlaisesta toisesta näkökulmasta.

Mainittu Pernaan tutkimus Yleisradion tv-uutisten historiasta voi koko instituution osalta nojata yhtiön historiateokseen ja tehdä omaa tutkimusta uutistoimintainstituutiosta – mutta mennä syvälle myös siihen sisältöön, jota uutistoimitus eri tason institutionaalisissa kehyksissään tuottaa, ja sen selittämiseen.

Heidi Keinonen, jonka aiheena oli ”TES-TV:n, Mainos-TV:n ja Tesvision merkitykset suomalaisessa televisiohistoriassa 1956–1964”, katsoo tutkimuksensa edustavan televisiohistorian kolmatta sukupolvea. Hän toteaa omiin tiedonintresseihinsä liittyvät ennakko-oletukset ”siitä, mikä on tärkeää ja tutkimisen arvoista” ja kertoo, että televisionhistorian tutkimuksessa kohdetta on yleensä lähestytty ”instituution näkökulmasta, jolloin tutkimuksen keskiöön ovat nousseet hallinnolliset toimenpiteet ja poliittinen päätöksenteko”. Itse hän kuitenkin piti ”ensiarvoisen tärkeänä tarkastella televisiohistoriaa myös television tekijöiden ja katsojien silmin”. Keinonen pahoittelee television jäämistä ”matalana” kulttuurina akateemisen tutkimuksen marginaaliin, mistä johtuen televisiohistorian tutkimustraditio on niukka, ja toistaa Anu Koivusen (1997) toteamuksen, ettei alalle ole päässyt kehittymään ”historiankirjoittamisen teoriaa tai historiaa”. Teorian puute heijastuu tutkimuskentän hajanaisuutena ja fragmentaarisuutena, Keinonen tuntuu valittelevan, mutta tiivistää kuitenkin kentän hahmotustavat kahteen. Toisessa tutkimus nähdään kehityskulkuna, jossa periodit seuraavat toistaan kohtalaisen kronologisesti, ja toisessa viestinnän historian tutkimus nähdään joukkona rinnakkaisia, vaihtoehtoisia tapoja lähestyä kohdetta. Huomaan itse tulevani joidenkin muotoilujeni vuoksi sijoitetuksi ensimmäiseen kategoriaan – jos kohta tässä artikkelissa nimenomaan suositan jälkimmäistä lähestymistapaa. Keinonen toteaa edelleen Koivusen elokuvahistorian tutkimuksesta lainaaman ja televisiohistoriaan sovitettaman jaottelun osahistorioihin.<sup>23</sup> Keinosen väitöksen vastaväittäjänä pidin tutkimusta hyvänä, mutta kaipasin tukevampaa institutionaalista pohjustusta tekijöiden ja lehtikirjoitusten merkityksenantojen taakse. Hyvä puolustus on, että kaupallinen televisio ei ole kirjoittanut tutkijoilla historiaansa<sup>24</sup>.

## Kohti kulttuurihistoriallista mediatutkimusta

Institutionaalinen mediahistoriointi on usein tilaustutkimusta. Yleisradion historian tilasi Yleisradio, ja sanomalehtien ja lehtitalojen historioista on palkan tavannut maksaa lehtitalo. Tämä on osaltaan johtanut kiinnostuksen rajautumiseen: kun on pestattu kirjoittamaan kirja jonkin lehden historiasta, on kirjoitettu juuri sen lehden historiasta, ja muuta mediaympäristöä on tuotu mukaan vaihtelevassa määrin. Jos asian ilmaisee päiväjärjestysteorian (agenda setting) kielellä, tilaus ei määrää millaisia tuloksia tutkija saa, mutta se vaikuttaa siihen, mistä hän ylimalkaan saa tuloksia.

Näkökulman laajentamiseksi tarvitaan poikittaiskatsetta<sup>25</sup> mediakenttään, tutkijan rakenteellista ”intermediaalista” otetta aiheeseensa. Otan esimerkiksi väitöskirjan, joka ei ole mediahistoriallinen. Juha Herkmanin *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto*, alotsikoltaan *Median markkinoituminen ja televisioituminen*, tarttuu siihen, miten viihteellinen televisio ja viihteelliset iltapäivälehdet toinen toistaan ruokkien paisuttavat jotain median itsensä luomaa ilmiötä.<sup>26</sup> On tähdellistä todeta, että Juha Herkman ei tyydy pelkästään analysoimaan television ja iltapäivälehtien yhteisiä sisältöjä eli ”iltapäivälehtien televisioitumista”, vaan kiinnittää huomiota myös mediakentän muutokseen ja median omistuksen keskittymiseen sisällöllisen muutoksen taustalla. Herkman kirjoittaa sekä tekstien että tuotannon intermediaalisuudesta<sup>27</sup>, ”välineidenvälisyydestä”, joka ei rajoitu pelkästään tekstin aiheiden siirtymiseen välineestä toiseen, vaan jossa on kyse myös välineiden omistajatahojen tietoisesta toiminnasta tuotteiden ja oheistuotteiden levittämiseksi mahdollisimman monta reittiä.

Ilmiö ei sinänsä ole uusi, sitä vain ei ole ennen vuosituhannen vaihdetta nimetty tutkimuksen käsitteellä intermediaalisuudeksi. Suomen mediahistoriasta tulee varhaisimpana mieleen yrjökoskislaisten fennomaanien ns. KUM-strategia 1870-luvulta. ”Tuote” oli fennomaanien aate, ja sitä levitettiin eri ”yleisösegmenteille” erilaisina versioina kolmen lehden avulla: suomea lukevalle sivistyneistölle oli *Kirjallinen Kuukauslehti*, suomenkieliselle talonpoikaistolle *Uusi Suometar* ja ruotsinkieliselle sivistyneistölle *Morgonbladet*.<sup>28</sup>

Tietoisuus intermediaalisuudesta on noussut mediakentän muutoksista digitaalisuuden aikakaudella, kun välinerajat ovat hämärtyneet ja

tuloksena on ollut uudenlaisia välineitä. Tässä kontekstissa Herkman ottaa esiin kysymyksen mediatutkimuksen kohteesta epäillen, ettei yhtä välinettä tutkimalla kyetä vastaamaan yhdyntävän median tuottamiin kysymyksiin. Kun lehti, radio ja televisio uusine olomuotoineen sekä vasiten verkkoon tehdyt sisällöt tulevat tietokoneesta ja erilaisista mobiililaitteista, mikä silloin onkaan mediatutkijan tutkimuskohde?<sup>29</sup>

Pohtiessaan toisessa yhteydessä intermediaalisuutta televisiotutkimuksen kannalta Herkman löytää historian: ”[I]ntermediaalisuuden tapa kannustaa aineistojen ja menetelmien triangulaatioon muistuttaa historiantutkimuksen lähtökohtaa, jossa menneisyyttä pyritään analysoimaan kaikilla niillä ensi- ja toiskäden lähteillä, joita vain on saatavilla.” Samalla hän yllyttää mediatutkijoita omaksumaan historiantutkimuksen tavan olla joustava tutkimuskohteen suhteen: ”[T]elevisiotutkijan ei kannata pitää uppiniskaisesti kiinni televisioaineistoista ja niiden analysoinnista, jos tutkittava ilmiö kannustaa toisenlaisiin kysymyksenasetteluihin, aineistoihin ja menetelmiin.”<sup>30</sup>

Triangulaatio, ”kolmiomittaus”, tarkoittaa sitä, että tutkimuskohteen valaisemiseen käytetään monia erilaisia aineistoja ja/tai menetelmiä; historiantutkijalle tämä on ollut itsestäänselvyys jo 1800-luvulta saakka. Televisioaineistoja käyttävä historiallinen televisiotutkimus on siinä mielessä ongelmallinen laji, että alkuvuosien ohjelmatallenteita on säilynyt vähän ja niiden saaminen tutkijan käyttöön on riippunut (ja riippuu) tv-yhtiöiden hyväntahtoisuudesta; niiden ydintehtäviin ei kuulu tutkijoiden palveleminen. Pelastukseksi tulee yhtiöiden ja toimitusten säilyneiden papereiden ja veteraanihaastattelujen lisäksi ”intermediaalinen” tutkimus, katsotaan esimerkiksi mitä lehdet ovat kirjoittaneet televisiosta.

Esimerkiksi kun Heidi Keinonen (2011) tutki kaupallisen television ”merkityksiä”, ainoa tapa selvittää ”vastaanottoa” oli käyttää televisiota koskevia lehtijuttuja. Käytäntö ei ole uusi, 1970-luvun tyyppigradua<sup>31</sup> mukailen aiheena on ”lehdistön suhtautuminen televisioon”. Keinosen tutkimuksessa lehdistöaineisto toki oli vain yksi aineistotriangulaation osa, eikä edes tärkein. Vastaavalla tavalla lehtikommentit olivat pienessä roolissa Paavo Oinosen (2004) tutkiessa eräitä 1940–60-lukujen radiosarjoja.

Koska tutkijan oma aika vaikuttaa siihen katseeseen, jonka hän luo

menneisyyteen, on selvää, että eläminen nykyisen mediamaailman keskellä houkuttelee esittämään uusia kysymyksiä menneisyyden medialle. Koska lehdistö oli pitkään poliittista, oli mediahistoriallinen tutkimuskin etupäässä politiikkavetoista, kunnes median kaupallistuminen tavallaan vapautti tutkimuksen perinteisen politiikan ylivallasta. Mutta ”henkilökohtainen on poliittista”, kirjasi Erkka Railo (2011) jo ainakin 1970-luvulta peräisin olevan laajemmin ymmärretyn politiikan käsitteen väitöskirjaansa, joka koski ”neuvottelua” politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta naistenlehdessä julkaistussa poliitikkojen henkilökuvissa kolmen vuosikymmenen aikavälillä. Tekstianalyyttiseen mediahistorialliseen tutkimukseen on siis tullut myös sukupuoli, toisena esimerkkinä Laura Saarenmaan (2010) väitöskirja julkisuus-kulttuurin muutoksesta suomalaisissa viihdelehdissä 1960–70-luvulla. Ja kun median markkinat ovat muuttuneet poliittista kaupalliseksi ja kansalaisesta on tullut kuluttajakansalainen, on mediahistoriallinen tutkimuskin reagoinut. Esimerkkinä siitä olkoon Jukka Kortin (2003) väitöskirja suomalaisesta 1960-luvun tv-mainonnasta ”modernisaatiomurroksen” merkinä.

Median ja journalismin tutkimuksen ja historian tutkimuksen yhteiseksi nimittäjäksi käy ”kulttuurihistoria” ymmärrettynä tutkimusnäkökulmaksi eikä pelkästään Turun yliopistossa sijaitsevaksi oppiaineeksi. Kirjoittaessaan kulttuurihistoriasta ja sen naapureista Peter Burke (2008) luonnehti kulttuurihistoriaa sekä monitieteiseksi että tieteidenväliseksi ja korosti, ettei se ole vain historian tutkijoiden monopoli. Tienristeysmetafora soveltuu siihenkin; eri suunnista tulevilla ”kulttuurihistorioitsijoilla” on omat lähtökohtansa, kulttuurinsa ja traditionsa. Yhdeksi tärkeimmistä naapureista Burke nostaa brittiläisen kulttuurintutkimuksen tradition, ja hänen mielestään kulttuurintutkimukseen kannattaisi sisällyttää kulttuurihistoria, jonka edustajat antropologien tavoin ”tarkastelevat kulttuuria kokonaisuutena, mutta olettamatta sen enempää harmoniaa kuin homogeneisuutta”.<sup>32</sup>

Suomalaista ”aate-, oppi- ja kulttuurihistorian” tutkimusta kartoittanut Markku Peltonen (2009) toteaa kyseisen alueen kokeneen parin viime vuosikymmenen aikana ennennäkemättömän nousun ja niiden merkityksen suomalaisessa historian tutkimuksessa tulleen suuremmaksi kuin koskaan aikaisemmin. Hän edelleen huomauttaa, että tämän

kulttuurisen käänteän myötä myös poliittisen historian sekä talous- ja sosiaalhistorian oppiaineissa tehtyihin väitöskirjoihin on ilmaantunut uusia kulttuuriin viittaavia teemoja ja tieteellisiä käsitteitä.<sup>33</sup>

Mediahistoriallisesta käyvän tutkimuksen historiaa on mahdollista tarkastella sukupolvikysymyksenä sen mukaan, millaiset lähestymistavat ja kysymyksenasettelut ovat milloinkin olleet vallitsevina. On mahdollista ottaa se kanta, että sukupolvi-metafora on relevantti, mutta tutkimuksen historia on mahdollista, ja ehkä hyödyllisempää, nähdä myös ”triangulaation” näkökulmasta: tutkimuksen erilaiset painopisteet valaisevat tutkimuskohdetta eri näkökulmista ja yhdessä mahdollistavat monipuolisen kokonaiskuvan.

Sukupuoli ja kaupallisuus tai kuluttajuus ovat vain kaksi esimerkkiä uusista katseista mediasisältöihin. Intermediaalisuuden mahdollisuuden tiedostaminen taas avaa poikittaiskatseen läpi koko muuttuvan median, eikä media silloin ole vain mediasisältöjä ja niiden kulutusta, vaan myös kaikki se, mikä tapahtuu ennen mediasisältöjen syntyä ja kulutusta ja niiden ympärillä ja sitä, mitä media ja sen käyttö kokonaisuutena on. Eikä edelleenkään ”tietenkään” kaikkea mahdollista tarvitse tunkea yhteen tutkimukseen; kysymys on asetettava ja näkökulma valittava, eikä ainoaa oikeaa ole.

## Viitteet

- 1 Vuorio 2009, 10–11.
- 2 Salokangas 1982.
- 3 Esim. Herkman et al. 2008, 18–19.
- 4 Vuorio 2009, 18–19.
- 5 Arvid Mörne, *Från Saima till Vikingen. En studie över den svenska nationalitetsidéns utveckling i Finlands press* (1916); T.K. Otava, *Antti Lizelius ja hänen Suomenkieliset Tietosanomansa* (1931); Yrjö Nurmio, *Suomen sensuuriolot Venäjän vallan alkuaikoina vv. 1809–1829* (1934); Alli Rytkönen, *Päivälehdien valtio- ja yhteiskuntapolitiikka vv. 1890–1904* (1949, *Päivälehdien historian aiemmat osat* 1940, 1946); Eino Kauppinen, *Kirjallinen Kuukauslehti. Vaiheet, sisällys, merkitys* (1952); Eino Suova, *Aurora-Seuran sanomalehti 1771–78* (1952); Eino Kauppinen, *Taisteleva sanomalehti. Morgonbladetin (1872–1884) syntyminen ja asema lehdistössämme* (1955); Ilmari Kohtamäki, *Pietari Hannikaisen Kanava. Uudenaikaisen lehdistöme ladunavaaja* (1959)



- 6 Lehdistöhistoriallisesta tutkimuksesta perusteellisesti Vuorio 2009, ja television historiallista tutkimusta esittelevät Keinonen 2011 ja Hellman 2012.
- 7 Klaus Bruhn Jensen on useissa yhteyksissä kirjoittanut viestinnän ja median eri ”asteista” ja tähdentänyt, miten digitaalisuus yhdistää kaikki aiemmat mediumit ja luo jotain uutta. Niinpä digitaalisessa maailmassa niin ”media” kuin ”mediahistoria” näyttäytyvät uudessa valossa. Viimeksi aiheesta, Jensen 2010.
- 8 Vuorio 2009, 18–21.
- 9 Tommila 1982.
- 10 Keränen 1984.
- 11 Pietilä 2008.
- 12 Mervola 1995.
- 13 Bruun 1983, 50. ”Beklagligtvis utgår dock studier av denna typ från en förvånande brist på kunskap om tidningarnas arbetssätt och -villkor. Mången gång har man anledning att konstatera att den kvantitativa analysen blotat intressanta frågeställningar, utan att dessa i sin tur gjorts till föremål för studier och analys.” ”Nyckeln till fördjupad förståelse av tidningen som opinionsbildare och nyhetsförmedlare finns i insikten om den enskilda tidningens redaktionella organisation, från förhållandet ägare-redaktion till redaktionella rutiner, arbetsfördelning samt sammanhållning och/heller konflikter.”
- 14 Zilliacus & Knif 1985.
- 15 Zilliacus & Knif 1985, 13.
- 16 Fairclough 1997.
- 17 Fairclough 1997, 50–51.
- 18 Scannell & Cardiff 1991.
- 19 Salokangas 1996, 12.
- 20 Pernaa 2009.
- 21 Keinonen 2011.
- 22 Oinonen 2004, 34–35.
- 23 Keinonen 2011, 12–15. – Koivusen jaottelussa on paljon samaa kuin siinä tutkittavan kentän palastelussa, jota 1970-luvun jälkipuoliskolla harjoitimme Suomen sanomalehdistön historia -projektissa ja jonka dokumenttina on vihkonen ”Tutkimussuunnitelma 16.3.1976” (SSLH-projektin julkaisuja 4, Turku 1976).
- 24 Keväällä 2012 ilmestyi Heikki Hellmanin Kolmoskanavan historia, joka paikkaa aukon tämän episodin osalta. Hellman 2012.
- 25 Salokangas 2005.
- 26 Herkman 2005.
- 27 Herkman 2005, 84–92.
- 28 Landgren 1988, 321–324.
- 29 Herkman 2008, 153.
- 30 Herkman 2008, 159–160.

- 31 Salokangas 2005, 485–486; Vuorio 2009, 27–28.
- 32 Burke 2008, 135, 140–141.
- 33 Peltonen 2009, 91.

## Kirjallisuus

- Bruun, Patrick: Redaktionen och pressanalys. *Presshistoriska och andra studier till-  
ägnade Torsten Steinby på 75-årsdagen den 25 augusti 1983*. Red. Patrick  
Bruun & Olof Mustelin. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors  
1983, 49–56.
- Burke, Peter: *What is Cultural History?* 2<sup>nd</sup> edition. Polity, Cambridge 2008.
- Elfving, Sari: *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit. Televisio-ohjelmia ja -esiintyjiä kos-  
keva kirjoittelu suomalaisissa sanomalehdissä 1960- ja 1970-luvuilla*. Tampe-  
reen yliopisto, Tampere 2008.
- Eskola, Seikko: *Suomen kysymys ja Ruotsin mielipide. Ensimmäisen maailman-  
sodan puhkeamisesta Venäjän maaliskuun vallankumoukseen*. WSOY, Por-  
voo 1965.
- Fairclough, Norman: *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard.  
Vastapaino, Tampere 1997.
- Fält, Olavi K.: *Eksotismista realismiin. Perinteinen Japanin-kuva Suomessa 1930-  
luvun murroksessa*. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi  
1982.
- Haikala, Sisko. ”*Britische Freiheit*” und das Englandbild in der öffentlichen deutschen  
*Diskussion im ausgehenden 18. Jahrhundert*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä  
1985.
- Hellman, Heikki: *From companions to competitors. The changing broadcasting mar-  
kets and television programming in Finland*. Tampereen yliopisto, Tampere  
1999.
- Hellman, Heikki: *Koko illan ilo. Kolmostelevisio ja television kaupallistuminen Suo-  
messa*. SKS, Helsinki 2012.
- Herkman, Juha: Intermediaalisuus ja televisiotutkimuksen metodologia. Haasteita,  
mahdollisuuksia ja ongelmia. *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa*.  
Toim. Heidi Keinonen et al. Tampere University Press, Tampere 2008.
- Herkman, Juha, Kaarle Nordenstreng, Heidi Keinonen & Marko Ala-Fossi: Joh-  
danto: radio- ja televisiotutkimuksen lähtökohtia. *Radio- ja televisiotutki-  
muksen metodologiaa. Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*. Toim.  
Heidi Keinonen, Marko Ala-Fossi ja Juha Herkman. Tampere University  
Press, Tampere 2008.
- Herkman, Juha: *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markki-  
noituminen ja televisioituminen*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Hokkanen, Kari: *Krieg und Frieden in der politischen Tagesliteratur Deutschlands  
zwischen Baseler und Lunéville Frieden (1795–1801)*. Jyväskylän yliopisto,  
Jyväskylä 1975.

- Holmberg, Jukka: *Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehtiutisissa 1987–2003*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2004.
- Huhtamo, Erkki: *The roll medium. The origins and development of the moving panorama until the 1860's*. Turun yliopisto, Turku 2008.
- Hurri, Merja: Kulttuuriosasto. *Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80*. Tampereen yliopisto, Tampere 1993.
- Hyvämäki, Lauri: *Suomalaiset ja suurpolitiikka. Venäjän diplomatia Suomen sanomalehdistön kuvastimessa vuosina 1878–1890*. WSOY, Porvoo 1964.
- Immonen, Kari: *Ryssästä saa puhua... Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918–1939*. Otava, Helsinki 1987.
- Jensen, Klaus Bruhn: *Media Convergence. The three degrees of network, mass, and interpersonal communication*. Routledge, London & New York 2010.
- Julkunen, Martti: *Talvisodan kuva. Ulkomaisten sotakirjeenvaihtajien kuvaukset Suomesta 1939–1940*. Turun yliopisto, Turku 1975.
- Jungar, Sune: *Ryssland och den svensk-norska unionens upplösning. Tsardiplomati och rysk-finländsk pressopinion kring unionsupplösningen från 1880 till 1905*. Åbo akademi, Åbo 1969.
- Kallioniemi, Kari: *"Put the needle on the record and think of England". Notions of Englishness in the post-war debate on British pop music*. Turun yliopisto, Turku 1998.
- Kaukiainen, Leena: *Pikkuvaltiot kansainvälisen kriisin varjossa. Turvallisuuskysymys Ruotsin, Suomen ja Tanskan julkisessa keskustelussa lokakuusta 1937 marraskuuhun 1938*. Tampereen yliopisto, Tampere 1977.
- Keinonen, Heidi: *Kamppailu yleisteleviosta. TES-TV:n, Mainos-TV:n ja Tesvision merkitykset suomalaisessa televisiokulttuurissa 1956–1964*. Tampereen yliopisto, Tampere 2011.
- Kempainen, Pentti: *Radion murros. Julkisradioiden kanavaudistus Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa*. Helsingin yliopisto, Helsinki 2001.
- Keränen, Esko: *Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä. SSLH-projekti*, Helsinki 1984.
- Koivunen, Anu: *Performative histories, foundational fictions. Gender and sexuality in Niskavuori films*. SKS, Helsinki 2003.
- Koivunen, Leila: *Visualizing the "Dark Continent". The process of illustrating 19<sup>th</sup> century British travel accounts*. Turun yliopisto, Turku 2006.
- Kortti, Jukka: *Modernisaatiomurroksen kaupalliset merkit. 60-luvun suomalainen televisiomainonta*. SKS, Helsinki 2003.
- Kulha, Keijo K.: *Karjalaiset Kanta-Suomeen. Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944–1948*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1969.
- Laine, Kimmo: *"Pääosassa Suomen kansa". Suomi-Filmi ja Suomen Filmitoimittajien kansallisen elokuvan rakentajina 1933–1939*. SKS, Helsinki 1999.

- Landgren, Lars: Kieli ja aate – politisoituva sanomalehdistö 1860–1889. *Suomen lehdistön historia 1*. Kustannuskiila, Kuopio 1988.
- Landgrén, Lars-Folke: *För frihet och framåtskridande. Helsingfors Dagblads etableringsskede 1861–1864*. SLS, Helsingfors 1995.
- Lehtisalo, Anneli: *Kuin elävinä edessämme. Suomalaiset elämäkertaelokuvat populaarina historiakulttuurina 1937–1955*. SKS, Helsinki 2011.
- Lehto, Keijo: *Aatteista arkeen. Suomalaisen seitsenpäiväisten sanomalehtien linjapapereiden synty ja muutos 1971–2005*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2006.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko: *Sensuuri ja sanomalehdistö Suomessa vuosina 1891–1905*. SHS, Helsinki 1984.
- Lindberg, Mia: *Ulkoministeriön mediakatsaukset ja Suomi-kuva Saksan lehdistössä 1989–1998*. Turun yliopisto, Turku 2008.
- Lohi, Tuomas: *”Totu sitä sallimahan, mik’ ei parkuen parane.” Suomen johtavan lehdistön suhtautuminen Urho Kekkoseen 1944–1956*. Oulun yliopisto, Oulu 2003.
- Manninen, Turo: *Vapaussota, kansalaissota ja kapina. Taistelujen luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1982.
- Marandi, Rein: *Naapurin silmin. Suomen jatkosota 1941–1944 Ruotsin sanomalehtikeskustelussa*. WSOY, Porvoo 1964.
- Mervola, Pekka: *Kirja, kirjavampi, sanomalehti. Ulkoasukierre ja suomalaisten sanomalehtien ulkoasu*. SHS, Helsinki ja Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1995.
- Mäkelä, Janne: *Images in the works. A cultural history of John Lennon’s rock stardom*. Turun yliopisto, Turku 2002.
- Mäkilä, Kimmo: *Tuhoa, tehoa ja tuhlausta. Helsingin Sanomien ja New York Timesin ydinaseuutisoinnin tarkastelu diskurssianalyttisestä näkökulmasta 1945–1998*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2007.
- Nenonen, Markku: *Elokuvatarkastuksen synty Suomessa 1907–1922*. SHS, Helsinki 1999.
- Nuutinen, Heikki: *Maakauppias 1907–1920. Lehdistöhistoriallinen monografia*. Tampereen yliopisto, Tampere 1966.
- Oinonen, Paavo: *Pitkä matka on Tippavaaraan... Suomalaisuuden tulkinta ja Yleisradion toimintaperiaatteet radiosarjoissa Työmiehen perhe, Kalle-Kustaa Korkin seikkailuja ja Kankkulan kaivolla 1945–1964*. SKS, Helsinki 2004.
- Pajala, Mari: *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2006.
- Paju, Petri: *”Ilmarisen Suomi” ja sen tekijät. Matematiikkakonekomitea ja tietokoneen rakentaminen kansallisena kysymyksenä*. Turun yliopisto, Turku 2008.
- Pantti, Mervi: *”Kansallinen elokuva on pelastettava”. Elokuvaliittinen keskustelu kotimaisen elokuvan tukemisesta itsenäisyyden ajalla*. SKS, Helsinki 2000.
- Parikka, Jussi: *Digital contagions. A media archaeology of computer worms and viruses*. Turun yliopisto, Turku 2007.
- Peltonen, Markku: *Aate-, oppi- ja kulttuurihistoriallinen tutkimus Suomessa 1908–2006. Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian*

- suunnat Suomessa 1908–2008. Toim. Sini Kangas, Marjatta Hietala & Heikki Ylikangas. Suomen tiedeseura, Helsinki 2009, 83–93.
- Perko, Touko: *Aseveljen kuva. Suhtautuminen Saksaan jatkosodan Suomessa 1941–1944*. WSOY, Porvoo 1971.
- Pernaa, Ville: *Uutisista, hyvää iltaa. YLEn tv-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009*. Karttakeskus, Helsinki 2009.
- Perälä, Reijo: *Lapuan liike ja sanan mahti*. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi 1998.
- Pietilä, Jyrki: *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2008.
- Pietiläinen, Jukka: *The regional newspaper in post-soviet Russia. Society, press and journalism in the Republic of Karelia 1985–2001*. Tampereen yliopisto, Tampere 2002.
- Pilke, Helena: *Etulinjan kynämiehet. Suomalaisen sotakirjallisuuden kustantaminen ja ennakkosensuuri kirjojen julkaisutoiminnan sääntelijänä 1939–1944*. SKS, Helsinki 2009.
- Pilli, Arja: *The Finnish language press in Canada, 1901–1939. A study in the history of ethnic journalism*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1982.
- Railo, Erkka: *Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuivissa vuosina 1975–2005*. Turun yliopisto, Turku 2011.
- Rantanen, Terhi: *Foreign news in Imperial Russia. The relationship between international and Russian news agencies, 1856–1914*. Suomalainen tiedeakatemia, Helsinki 1991.
- Rusi, Alpo: *Lehdistösensuuri jatkosodassa. Sanan valvonta sodankäynnin välineenä 1941–1944*. SHS, Helsinki 1982.
- Ruusunen, Aimo: *Todeksi uskottua. Kansandemokraattinen Neuvostoliitto-journalismi rajapinnan tulkkina vuosina 1964–1973*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2008.
- Saarenmaa, Laura: *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tampere University Press, Tampere 2010.
- Saarikoski, Petri: *Koneen lomo. Mikrotietokoneharrastus Suomessa 1970-luvulta 1990-luvun puoliväliin*. Turun yliopisto, Turku 2004.
- Salmelin, Pentti: *Järjestölehdessä puoluelehdistöön. Suomen työväenlehdistön synty ja asema työväenliikkeessä ennen vuoden 1901 puoluekokousta*. Tammi, Helsinki 1967.
- Salminen, Esko: *Propaganda rintamajoukoissa 1941–1944. Suomen armeijan valistustoiminta ja mielialojen ohjaus jatkosodan aikana*. Otava, Helsinki 1976.
- Salokangas, Raimo: *Puolueen aseet. Maalaisliiton sanomalehdistön synty ja sen asema puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla 1906–1916*. SHS, Helsinki 1982.
- Salokangas, Raimo: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 2 1949–1996*. Yleisradio, Helsinki 1996.

- Salokangas, Raimo: Mediahistorian tutkimuskohdetta etsimässä. Aatehistorian materiaalista kohti viestintähistoriaa. *Historiallinen Aikakauskirja* 4/2005, 483–492.
- Scannell, Paddy & David Cardiff: *A Social History of British Broadcasting. Volume One 1922–1939: Serving the Nation*. Basil Blackwell, Oxford 1991.
- Sedergren, Jari: *Filmi poikki.... Poliittinen elokuvaseisuus Suomessa 1939–1947*. SHS, Helsinki 1999.
- Seppälä, Antti: *Todellisuutta kuvaamassa – todellisuutta tuottamassa. Työ ja koti television ja vähän radionkin uutisissa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2003.
- Sinkko, Erkki: *Venäläis-suomalainen lehdistöpolemiikki 1890–1894*. Tampereen yliopisto, Tampere 1976.
- Suistola, Jouni: *Kylmä sota paleltaa. Kylmän sodan alku Suomen johtavassa sanomalehdistössä*. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi 1994.
- Suominen, Jaakko: *Koneen kokemus. Tietoteknistyvä kulttuuri modernisoituvassa Suomessa 1920-luvulta 1970-luvulle*. Vastapaino, Tampere 2003.
- Teikari, Erkki: *Puolueiden päälehtien ulkopoliittinen suunta vuosina 1933–1944*. Tampereen yliopisto, Tampere 1973.
- Tiainen, Jorma: *Napoleon und das napoleonische Frankreich in der öffentlichen Diskussion des "dritten Deutschlands" 1797–1806*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1971.
- Tommila, Päiviö: *Taustasidonmaisuus ja maailmankuva – lehdistöhistorian tutkimusongelmia*. SSLH, Helsinki 1982.
- Töyry, Maija: *Varhaiset naistenlehdet ja naisen elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsingin yliopisto, Helsinki 2005.
- Uskali, Turo: *Älä kirjoita itseäsi ulos. Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2003.
- Vihavainen, Timo: *Suomi neuvostolehdistössä 1918–1920*. SHS, Helsinki 1988.
- Virtapohja, Kalle: *Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä*. Atena, Jyväskylä 1998.
- Vuorio, Kaija: *Sanoma, lähettäjä, kulttuuri. Lehdistöhistorian tutkimustraditot Suomessa ja median rakennemuutos*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2009.
- Wunsch, Sinikka: *Punainen uhka. Neuvostoliiton kuva johtavassa suomalaisessa sanomalehdistössä maaliskuusta 1938 talvisodan päättymiseen maaliskuussa 1940*. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi 2004.
- Ylönen, Marja: *Karin suomalainen. Pilapiirroksset suomalaisuuden legitimointina*. Tampereen yliopisto, Tampere 1995.
- Zilliacus, Clas & Knif, Henrik: *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningskede i Finland*. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1985.